

Таким чином, механізм формування і реалізації державною політики регіонального розвитку – це система інституційних та фінансових заходів, комплексна і узгоджена дія яких повинна спрямовуватись на досягнення цілей стійкого розвитку регіонів країни. Інституціональний механізм повинен спрямовуватись на вирішення завдань підтримки балансу вирівнюючої і стимулюючої політики регіонального розвитку шляхом розробки нових нормативно-правових актів з питань реформи місцевого самоврядування та адміністративно-територіального устрою України з паралельним удосконаленням положень Конституції України, зокрема, у частині розмежування повноважень та відповідальності всіх гілок влади, а також забезпечення узгодженої і ефективної діяльності системи інституцій.

Фінансовий механізм державної політики регіонального розвитку повинен спрямовуватись на досягнення збалансованості державного та місцевих бюджетів, що забезпечить розвиток фінансових ринків регіонів, у тому числі кредитного, страхового, ринку цінних паперів, сприятиме підвищенню інвестиційної привабливості регіонів щодо зниження фінансових ризиків і підвищення їх фінансового потенціалу, розвитку виробництва, підтримці підприємницької активності та підвищенню рівня зайнятості населення.

Список використаних джерел:

1. Регіони України у післякризовий період: ризики та перспективи розвитку – К.: НІСД, 2011. – 38 с.
2. Василенко В.Н. Экономическоеразвитиерегионов: сходство и различие: монография / В.Н.Василенко, В.Ю.Медведь, Т.М.Савельева; науч. ред. В.Н.Василенко ; НАН Украины. Ин-т экономико-правовых исследований. – Донецк : Юго-Восток, 2010. – 219 с.
3. Комірня В.В. Місцеві органи управління та місцевий ринок як інститути регіональної політики [Електронний ресурс] Доступ до ресурсу <http://www.investplan.com.ua/index.php?iid=5&operation=9>.
4. Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети : [монографія] / за ред. З.С.Варналія. - К.: НІСД, 2007.- 820 с.
5. Державне управління регіональним розвитком України: монографія / за заг. ред. В.Є.Воротіна, Я.А.Жаліла. – К. : НІСД, 2010. – 288 с.
6. Долішній М. І. Регіональна політика на рубежі ХХ–ХХІ століть: нові пріоритети / НАН України. Ін-т регіональних досліджень. – К. : Наукова думка, 2006. – 512 с.
7. Лучик В.Є. Політика регіонального розвитку: рівні, види та методи: монографія / В.Є.Лучик; наук. ред. В.М.Василенко. – Кам'янець-Подільський: Видавець ПП Зволейко Д.Г., 2012. – 400 с.
8. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. – К.: Просвіта, 1996. – 80 с.

УДК 336.02:332.14/477

О.Ф.Петрук,

Буковинський державний фінансово-економічний університет,
м. Чернівці

ПОЛІТИКА УПРАВЛІННЯ РЕГІОНАЛЬНИМ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ

У статті розглядаються особливості здійснення політики управління регіональним соціально-економічним розвитком через визначення цілей та інструментів управління. Вказано на показники, через які відображається ефективність політики управління соціально-економічним розвитком регіону.

В статтє рассматриваются особенности осуществления политики управления региональным социально-экономическим развитием через определение целей и инструментов управления. Указано на показатели, по которым отражается эффективность политики управления социально-экономическим развитием региона.

The article looks at the special features of the management politics of regional socioeconomic development through the definition of goals and tools of governance. Shown are indicators, through which the performance of management politics of socioeconomic region is reflected.

Ключові слова: розвиток, соціально-економічний розвиток, стратегічне планування, регіональний маркетинг, конкурентоспроможність, соціально-економічний потенціал.

Існуюча система регіонального управління в Україні не відповідає вимогам розвитку економіки країни, не забезпечує ефективного використання наявних регіональних можливостей.

Економіка регіонів у сучасній Україні характеризується незбалансованим розвитком, неоднорідністю соціально-економічного становища окремих частин країни. Спостерігається неможливість задоволення потреб громадян на рівні регіону, зменшення можливостей середньострокового прогнозування та неможливість здійснення довгострокового планування, неспроможність вирішення всіх питань у рамках договірних відносин між органами влади, органами місцевого самоврядування та громадським сектором. Унаслідок цього виникає необхідність визначення особливостей управління соціально-економічним розвитком регіону для максимального підвищення ефективності виробництва, розвитку соціальної інфраструктури та фінансової системи загалом.

Дослідженню проблематики управління соціально-економічного регіонального розвитку присвячено чимало наукових праць вітчизняних і закордонних авторів. Серед фахівців України слід зазначити таких авторів: З.С.Варналій, К.А.Фісун, Є.М.Крячко, О.В.Черевко, С.О.Біла, Б.М.Данилишин, А.І.Мокій, С.А.Романюк, В.І.Чужиков, серед закордонних – М.Портер, Д.Бейлі, У.Грауте, В.Лексін, П.Свяневич, В.Швецов. Однак комплексного наукового висвітлення проблема управління соціально-економічним розвитком регіону не отримала. Це знаходить вираз у недостатній характеристиці інструментів та цілей управління регіональним соціально-економічним розвитком.

Метою статті є розкриття особливостей здійснення політики управління регіональним соціально-економічним розвитком через визначення інструментів і цілей управління та показників ефективності проведеної політики.

Політика управління територіальним соціально-економічним розвитком, яка здійснюється через реалізацію регіональної фінансової політики, займає особливе місце в зростанні добробуту населення відповідного регіону.

Соціально-економічний розвиток регіону – це якісні, закономірні зміни у функціонуванні регіональної системи, що мають об'єктивний характер і спричиняють виникнення нових форм зв'язків між соціально-економічними потребами і засобами їх задоволення [4, с.50].

Згідно зі ст.132 Конституції України, однією із засад, на яких ґрунтується територіальний устрій нашої держави, є збалансованість соціально-економічного розвитку регіонів [1].

Визначальною функцією соціально-економічного розвитку регіону є забезпечення ефективного функціонування підприємницьких структур через розширення діючих і створення нових підприємств, об'єктів інфраструктури,

культури й інших організацій та установ, які забезпечують нові робочі місця.

Соціально-економічний розвиток регіонів визначається як об'єктивними (макроекономічні умови, положення регіону в суспільному поділі праці, галузева структура, географічне положення, природні ресурси), так і суб'єктивними факторами – методами регіонального управління. В останні роки економічні реформи показали, що регіони, які застосовують прогресивні методи управління своїм розвитком, менш схильні до кризових явищ. У складних умовах виходу з кризи відносну перевагу мали насамперед ті регіони, які використовували адекватні методи та інструменти управління своїм розвитком.

Політика управління соціально-економічним розвитком регіону здійснюється з метою: підвищення добробуту та якості життя населення у відповідному регіоні; забезпечення стійких темпів якісного економічного зростання; посилення конкурентних позицій регіону в країні та світі.

Здійснюється така політика управління відповідно до угод регіонального розвитку, які укладаються згідно з Законом України «Про стимулювання розвитку регіонів».

На нашу думку, важливими умовами дієвості політики управління соціально-економічним розвитком регіону є: визначення цілей; відповідна нормативно-правова база; забезпечення фінансовими ресурсами реалізації програм соціально-економічного розвитку регіону; визначення суб'єктів, відповідальних за здійснення політики управління соціально-економічним розвитком; визначення інструментів, за допомогою яких буде здійснюватися управління.

Залежно від ефективності та взаємоузгодженості кожної з вищеперерахованих умов залежить результативність управління соціально-економічним розвитком регіону загалом.

Політика управління соціально-економічним розвитком регіону повинна розроблятися під безпосереднім керівництвом виконавчих і представницьких органів регіону, а її реалізація передбачає участь регіональних і місцевих органів управління всіх рівнів.

Велике значення в управлінні розвитком регіону має його соціально-економічний потенціал, що складається з сукупності матеріальних факторів життєдіяльності: ресурсного забезпечення, географічного положення, виробничих та інноваційних можливостей, трудового потенціалу тощо та забезпечує напрями соціально-економічного розвитку відповідного регіону з врахуванням інституціональної структури; виробничої структури; економічних, соціальних і екологічних параметрів.

Базовою умовою соціально-економічного розвитку регіону виступає конкурентоспроможність у зв'язку з тим, що формування і розвиток конкурентних переваг сприяє прискореному економічному зростанню, підвищенню добробуту населення, більш ефективному та раціональному використанню ресурсного потенціалу.

Підвищення конкурентоспроможності регіонів та зміцнення їх ресурсного потенціалу повинно здійснюватися за такими пріоритетними напрямками:

– реструктуризація економічної бази окремих регіонів і створення умов для

диверсифікації на новій технологічній основі;

– розбудова та модернізація інфраструктури, що сприятиме підвищенню інвестиційної привабливості регіонів [3, с.35-36].

У сучасних умовах господарювання відбувається перехід політики управління соціально-економічним розвитком регіону з пошуку фінансових ресурсів від централізованих фондів до самофінансування як джерела стійкого розвитку, що забезпечує підвищення зацікавленості регіональної адміністрації за зростання доходів базових підприємств і організацій, з яких головним чином формуються бюджети відповідного регіону. А перехід від економіки використання фінансових ресурсів регіону до економіки їхнього системного відтворення є основною метою політики управління соціально-економічним розвитком регіону.

Загалом, система цілей управління соціально-економічним розвитком регіону має включати: удосконалення структури виробництва; підвищення ефективності виробництва; розвиток споживчого ринку; розвиток соціальної інфраструктури; розвиток фінансової системи; розвиток природоохоронних заходів [7, с.17].

Досягти вищезазначених цілей можливо за рахунок інструментів управління соціально-економічним розвитком регіону: стратегічного планування та регіонального маркетингу.

Стратегічне планування передбачає розробку конкретних цільових планів з їх детальним розписом.

З одного боку, стратегічний план регіону повинен бути цілісним, а з іншого – трансформуватися відповідно до змін внутрішнього і зовнішнього середовища функціонування регіонального господарства.

Стратегічне планування є процесом, який пристосовується до змін у регіональній економіці. Воно складається з системи довго-, середньо- та короткострокових планів, проектів і програм. Проте основний акцент при цьому робиться на довгострокові цілі та стратегії їх досягнення.

Запровадження стратегії розвитку регіону відбувається у процесі розроблення та реалізації на її базі комплексу програмно-планових і нормативних документів, зокрема таких:

1. План заходів щодо реалізації стратегії, під час яких мають реалізовуватися визначені нею завдання, відповідальні організації, терміни виконання, орієнтовний обсяг фінансування, джерела фінансування та очікувані результати. Розробник – обласна державна адміністрація. План має затверджувати обласна рада.

2. Щорічні програми соціально-економічного розвитку регіону, що розробляються на основі стратегії та плану заходів щодо реалізації стратегії. Розробник – обласна державна адміністрація. План має затверджувати обласна рада.

3. Цільові регіональні програми, спрямовані на розв'язання специфічних проблем регіональної економіки, досягнення гарантованого соціального захисту населення, вирішення проблемних ситуацій у сфері житлово-комунального господарства, зовнішньоекономічної діяльності та екологічної безпеки тощо. Фінансування регіональних цільових програм здійснюється у межах

затверджених бюджетних призначень на відповідний рік та із залученням небюджетних джерел фінансування.

4. Стратегії розвитку внутрішніх територій регіону, що визначають основні пріоритети та цілі розвитку територій у рамках реалізації загальних пріоритетів та завдань, передбачених стратегією та цільовими програмами. Розробник – місцеві органи виконавчої влади, затверджуються органами місцевого самоврядування відповідного рівня [8, с.12-13].

Стратегія є підставою для визначення спільного плану дій та укладання угоди між Кабінетом Міністрів України та обласною радою, що має забезпечити стабільність відносин між центральною та регіональною владами.

Стратегія соціально-економічного розвитку регіону та програми її досягнення повинні розроблятися під безпосереднім керівництвом виконавчих і представницьких органів території, а її реалізація передбачає участь регіональних і місцевих органів управління всіх рівнів.

Так, згідно зі ст.119 Конституції України, місцеві державні адміністрації на відповідній території забезпечують: виконання державних і регіональних програм соціально-економічного та культурного розвитку, програм охорони довкілля, а в місцях компактного проживання корінних народів і національних меншин – програм їх національно-культурного розвитку.

Наступним інструментом управління соціально-економічним розвитком регіону, як було уже зазначено, є регіональний маркетинг.

Поняття «регіональний маркетинг» в Україні не досить розвинене, проте регіони країни все частіше потребують припливу інвестицій як запоруки успішного соціально-економічного розвитку, а здійснити цей приплив без маркетингу регіону неможливо.

Аналізуючи праці вчених-економістів [5; 6; 2; 7], можна запропонувати наступне узагальнення поняття «регіональний маркетинг» – це система відносин між суб'єктами, які діють від імені регіону, та іншими суб'єктами ринку щодо залучення останніх у регіон або їх інвестицій, через визначення конкурентних переваг регіону, з метою задоволення цілей учасників цих відносин.

До суб'єктів, які реалізують маркетинг регіону, можна віднести: місцеві державні адміністрації, туристичні агентства, агенції регіонального розвитку політичних діячів, населення регіону та інших суб'єктів, які тим чи іншим чином впливають на реалізацію регіонального маркетингу. Проте найбільш важливими та активними суб'єктами маркетингу регіону повинні виступати місцеві органи влади, оскільки вони мають прямий вплив на формування та реалізацію маркетингу регіону.

Маркетинг регіону обов'язково має базуватися на стратегічних напрямках, які забезпечують його реалізацію (рис.1).

Стратегічні напрями регіонального маркетингу мають бути тісно взаємопов'язані та взаємодоповнювальні, оскільки кінцевою метою їх є створення нових і посилення наявних переваг для залучення у регіон інвесторів, які здатні підвищити добробут жителів регіону.

РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

Рис. 1. Стратегічні напрями маркетингу регіону*

*Складено автором на основі [2; 6].

Ефективність політики управління соціально-економічним розвитком регіону відображається в:

- прирості (зменшенні) валового регіонального продукту (ВРП);
- сфері реального сектора (приріст (зменшення) промислової продукції, темпи зростання (зменшення) валової продукції сільського господарства, приріст (зменшення) виробництва валової продукції сільського господарства);
- сфері інвестиційної та зовнішньоекономічної діяльності (обсяги інвестицій в основний капітал та їх приріст (зменшення), обсяги прямих іноземних інвестицій та їх приріст (зменшення), темпи зростання (зменшення) та приріст (зменшення) обсягу інвестицій у житлове будівництво, темпи зростання (зменшення) обсягів експорту-імпорту товарів та приріст (зменшення) даних обсягів, коефіцієнт покриття експортом імпорту);
- сфері державних фінансів та фінансових результатів діяльності (темпи зростання (зменшення) прибутків прибуткових підприємств від звичайної діяльності до оподаткування та приріст (зменшення) даних прибутків, рівень рентабельності операційної діяльності підприємств);
- сфері соціального сектора (приріст (зменшення) населення, рівень безробіття населення (за методологією МОП) у віці 15-70 років, середньомісячна та номінальна заробітна плата, частка працівників, яким нараховано заробітну плату нижче прожиткового мінімуму для працездатної особи, темпи зростання (зменшення) заборгованості із виплати заробітної плати та приріст (зменшення) даної суми заборгованості);
- сфері споживчого ринку (обсяг обороту роздрібною торгівлі та абсолютний приріст обсягу обороту роздрібною торгівлі на одну особу, абсолютний приріст (зменшення) обсягу реалізованих послуг на одну особу, індекси та зміни

споживчих цін, рівень оплати населенням житлово-комунальних послуг).

Політика управління соціально-економічним розвитком займає важливе місце в підвищенні суспільного життя населення регіону. Розробляється дана політика під безпосереднім керівництвом виконавчих і представницьких органів регіону, а її реалізація передбачає участь регіональних і місцевих органів управління всіх рівнів.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996р. – К.: Офіційне видавництво Верховної Ради України, 1996. – 115с.
2. Арженовский И.В. Маркетинг регионов [Электронный ресурс] / И.В. Арженовский – Режим доступа: <http://www.marketing.spb.ru>
3. Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети: Монографія / за ред. З.С. Варналія. – К.: НІСД, 2007. – 820 с.
4. Кузнецов А.О. Соціально-економічний розвиток регіону: зміст, форми та особливості державного регулювання / А.О. Кузнецов // Теорія та практика державного управління. – 2011. – № 1 (32). – С. 145 –152.
5. Лавров А. М., Сурнин В. С. Реформирование экономики: региональные аспекты. – Ч. 2. Региональный маркетинг и тенденции его развития. – Кемерово: Кузбассвуиздат, 1994.
6. Маркетинг: общий курс: учеб. пособие для студентов вузов, обучающихся по направлению 521600 «Экономика» / под ред. Н.Я. Колужновой, А.Я. Якобсона. — М.: Изд-во Омега-Л, 2006. — 476 с.
7. Менеджмент регіонального розвитку: монографія. / за ред. О. В. Васильєва, К. А. Фісуна; Харк. нац. акад. міськ. госп –ва. – Х.: ХНАМГ – 2010. – 375с.
8. Стратегії розвитку регіонів: шляхи забезпечення дієвості. Збірник матеріалів «круглого столу» / за ред. С. О. Білої. – К. : НІСД, 2011. – 88с.